

7. BYGNINGER

Bygningene inngår ikke i forvaltningsplanen, men er likevel en vesentlig del av forvaltningsplanen og bruksområdene på området som helhet, og bør derfor beskrives.

7.1. HUS PÅ GARDSTUNET

Våningshus på 88,7 m² er et to etasjers tømmerhus fra 1838. Det er senere utvidet og påbygd i 1915 og restaurert i 1950 med bindingsverk. Huset er fullrenovert innvendig i 2005 med nytt elektrisk anlegg, og nytt vann- og avløpsystem. Våningshuset er etter renovering fullverdig helårsbolig.

Livarsstugu er en pen tømmerbygning med skifertak på 62 m² fra ca. 1800. Fundament av gråsteinsmur.

Driftsbygning fra rundt 1830 er en tømmerbygning på 247 m². Den inneholder fjøs og kjørebrulåve. Svalgangeren er påbygd 1902. Fundamentet er gråsteinsmur under fjøsdelen og pilarer av tre og betong under låven. Taktekket er bølgeblikk.

Stabbur på 45 m² på 2 etasjer fra ca. 1880. Huset er i tømmer, mens fundamentet er stein og trestolper.

Størhuset er en tømmerbygning på 19,2 m² oppført rundt 1900.

Sommerfjøs på 21 m² oppført i 1880 i tømmer. Fundamentet er av steinsviller.

Hytte 24,5 m² mellom gardstunet og riksvegen.

7.2. ANDRE HUS PÅ BERGSRUD

Sykkelhus på 17 m² beliggende ved riksvegen. Enkelt lagerhus oppført i bindingsverk med låvepanel.

Badstue. Bergsrud har 50% eierandel sammen med Brunbakke i badstue 16 m² oppført i tømmer fra rundt 1700. Original røykovn murt av stein har historisk interesse. Røykovnen er den eneste av sitt slag i distriktet. Badstua ble gitt Bautahaugen samlinger i 1970.

Høyløe på gammel utslått mot Bergrudsenga 14 m² fra ca. 1800 i tømmer på laftesteiner. Kavlegolv og torvtak med undertak av troved. Bygget har liten eller ingen bruksverdi, men er en interessant del av kulturlandskapet.

Høyløe på Bergsrudenga på 57 m² fra ca. 1935 i bindingsverk på stolpefundament. Bygget er interessant som en del av kulturlandskapet.

Enebolig på Fjellstad, huset ble gitt til Bautahaugen stiftelse i 2006. Huset er av reisverk og ble satt opp i 1945. Bygningen har 2 etager.

Bygninger på Bergsætra

Seterstue på 45 m² oppført ca. 1750 i tømmer og med påbygg i tømmer fra 1920. Gråsteinsmur og torvtak med bølgeblikk over. Håndhogd gulvplank i gammel del og ellers ubehandlet tregulv. Gammel gråpsteinspeis og gråsteinspipe (pipa revet) .

Fjellhytte fra 1960-åra på utsiden av setervollen. Hytta er 49 m² og oppført i bindingsverk med tømmermannspanel. Anneks til fjellhytta ble oppført i 1991 Fjøset har falt sammen

Fjøset på setra har falt sammen

Høyløe står rett nedenfor seterbua. Løa er dobbelt med bygninger på henholdsvis 200 og 100 år.

(Harald Arne Haugen, 2004)

7.3. KULTURMINNER

I tillegg til bygningene, og at selve plassen er et kulturminne i seg selv, er det flere faste og løse kulturminner fra nyere tid i på Bergsrud. Folket på Bergsrud har vært spesielt interessert i lokalhistorie. Både Jørgen Bergsrud og flere av sønnene hans har samlet og tatt vare på viktige materielle og immaterielle kulturminner. For noen år tilbake leverte Gunnar og Anders Bergsrud Hedalen bl. a. spolebåndopptak med folkemusikk fra Hedalen til Valdres folkemuseum. Båndene inneholdt opptak med blant andre spellemenn og historiefortellere fra Hedalen.

Løse kulturminner

Bergsrud har nesten "et vell" av løse kulturminner. Siden folkene på Bergsrud har vært spesielt interessert i lokalhistorie, har de også samlet en rekke gjenstander. De fleste av disse er fra det før-industrielle landbruket, og mye av dette finnes fremdeles på garden. Høsteredskaper, treskeutstyr og vogner står fremdeles på garden.

Faste kulturminner

Alle kulturminnene på Bergsrud er etterreformatoriske. Det mest karakteristiske faste kulturminnet er kanskje "terrassen" på en av teigene nedenfor veien. Det ser ut som om jordet er muret opp får å få optimal utnytting av teigen. Like ovenfor teigen ligger en mektig rydningsrøys fra nyere tid.

På selve tunet er det blant annet tuft etter tidligere bygning.

Det går også flere gamle vegnett gjennom området. I skogbeltet midt mellom de to nederste teigene går Den gamle kjerrevegen. Dette var den første kjerrevegen gjennom Hedalen. Den gamle Kongevegen går på den andre siden av elven i mer eller mindre rett linje til Hedalen Stavkirke og Reinli (Elling Fekjær P.M).

Det har også gått ev viktig ferdselsveg gjennom tunet på Bergsrud videre mellom gardene i lia på østsiden av dalføret. Ormsrud og Bergsrud hadde felles kjerreveg ned på "Storvegen" fra til Bergsrud lagde sin egen veg først på 1950-tallet.

Rundt teigene på Bergsrud finner vi mange steder rester av den gamle skigarden.

Figur 18. Skigarden rundt Bergsrud står mange steder fremdeles

Bergsrud har også hatt en mølle ved Nerbyfosen eller Stampefoss. Møllesteinene ligger i dag i skogkanten ovenfor tunet på Bergsrud.

7.4. KONFLIKTOMRÅDER

Naboer

Den eneste synlige naboen til Bergsrud er Anders Bergsrud på Fjellstad. Eiendommen Fjellstad ble i 2006 gitt til Bautahaugen stiftelse, og er derfor ikke et potensielt konfliktområde. Det er mest sannsynlig at bygningen brukes som en del av tilbudet på Bergsrud, men det bør likevel tas høyde for at Fjellstad vil kunne leies ut som en egen enhet i framtiden. Fjellstad har samme oppkjørsel som Bergsrud gard. Dersom huset skal brukes som en uavhengig boenhet, er det viktig at parkeringen til brukere og besøkende på Bergsrud ikke kommer i konflikt med Fjellstad. Det må uansett legges til rette for bedre parkeringsmuligheter dersom Bergsrud skal brukes som besøksgård.

Mot nord ligger eiendommen Omsrud (93/1). Denne kommer ikke i konflikt med brukerinteressene på Bergsrud.

Mot sør ligger eiendommen Brunbakke (94/1). Den gamle badstua med røykovnen ligger på grunnen til naboeiendommen. Fram til badstua går den gamle ferdselsvegen. Dersom det legges opp til at badstua skal inngå som en del av tilretteleggingen på Bergsrud, må det lages god bruksavtale mellom brukene. I dag foreligger kun en muntlig avtale om bruk og vedlikehold av veggen.

Det samme gjelder området på nedsiden av veggen. For å komme til *Enga Ved Hedalsalva* må man krysse eiendommen til 93/6, Bjørke eller Kølhus etter avdøde Gunnar Bergsrud. Det er nå ny eier på Bjørke, og det bør foreligge en rettslig avtale om bruken av veggen. Bruken for tilrettelegging for besøkende må avklares med grunneier.

Rundt eiendommen knytter det seg gjerdeplikt. Gjerdeplikten rundt hele området må avklares.

Dagens brukere

Jorda leies i dag ut til bønder i lokalmiljøet. Disse vil eventuelt miste viktig tilgang til vinterfor. Dersom avtaler sies opp, må leietaker forberedes på dette i god tid, slik at de kan organisere andre grovforkilder eller legge opp buskapen etter fortilgangen.

Slitasje

Økt trafikk opp til Bergsrud kan føre til unødig slitasje dersom det legges opp til parkering oppe ved tunet. Dersom parkeringen blir lagt ved Hedalsvegen, vil besøkende kunne gå opp kjørevegen uten å slite på terrenget. Det er også en gammel gangveg opp til tunet. Det er positivt om denne veggen blir brukt for å få opp den karakteristiske vegetasjonen som følger gangvegen. Denne bør imidlertid ikke brukes i bl. a. de våteste periodene.

Vegetasjonen oppe på tunet er kanskje mest utsatt for slitasje. Her kan det være aktuelt å foreta tiltak.

8. SKJØTSELSPLAN

8.1. FORVALTNINGSSONER

Det er naturlig å dele arealene inn i forvaltningssoner.

Forvaltningsssone I – Hageanlegg

Delområde I – 1: Frukt/bærhage

Delområde I – 2: Urte/staudehage

Delområde I – 3: Gardstun

Forvaltningsssone II – Åkerland

Delområde II – 1: Kornåker

Delområde II – 2: Potetåker

Delområde II – 3: Kålåker

Forvaltningsssone III – Slåtteeng

Delområde III – 1: Natureng

Delområde III – 2: Kultureng

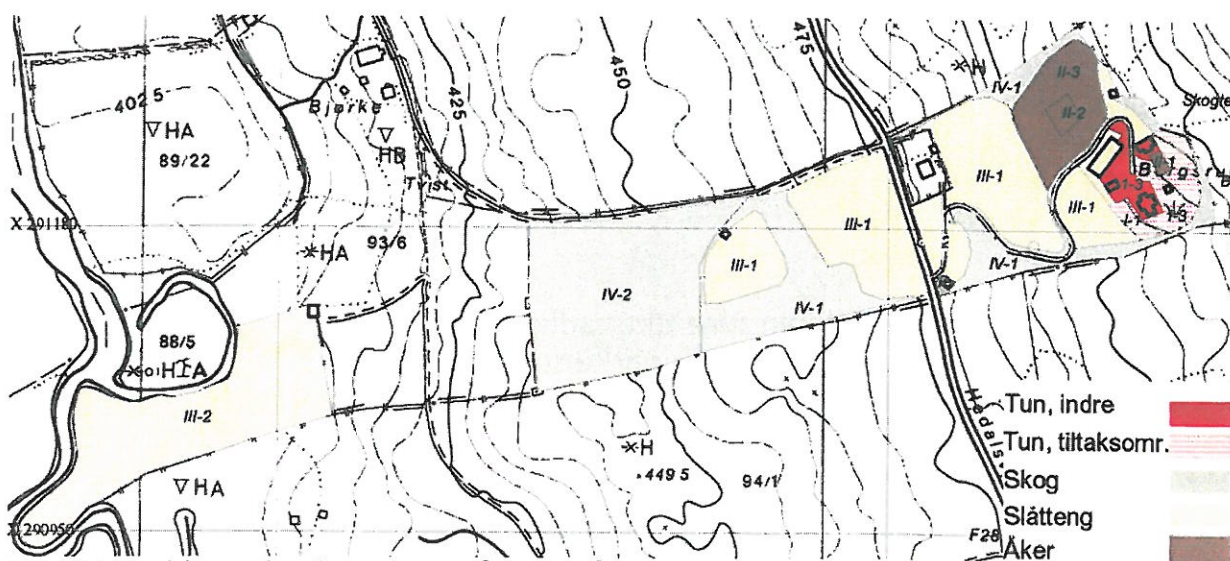
Delområde III – 3: Eng i gjengroing

Forvaltningsssone IV – Skog

Delområde IV – 1: Skog

Delområde IV – 1: Kantkratt

Foreslåtte tiltak er delt inn i en **4-trinnsmodell** som etter fullført arbeid skal ende opp i årlig skjøtsel og vedlikehold. **Trinn 1, 2 og 3** omfatter restaureringstiltak, mens **trinn 4** beskriver tilretteleggingen. Trinninndelingen skisserer restaureringsrekkefølgen.

Figur 19. Inndeling av forvaltningssoner. Slåtteenga på Bergsetra er ikke med her.

8.2. FORVALTNINGSSONE I – HAGEANLEGG

Generell beskrivelse

Dette området utgjør tun og hage/hageelementer rundt husene. Deler av tunområdet bærer preg av gjengroing. Hagen har ikke vært stelt på ca. 10 år og har et tett feltsjikt med gammelt gras. Alle frukttrærne er skadet og to - tre er døde, og bærhagen er overgrodd av bl. a. rotskudd fra bærbusker samt bringebær, bregner og brennesle. Til tunområdene hører også hagen rundt bygningen på Fjellstad.

Delområde I – 1. Frukt/bærhage

Generell beskrivelse

Frukt og bærhagen ligger rett nedenfor huset. Hagen ligger inntil et svaberg som danner ett platå nedenfor huset. Svaberget er gunstig som varmemagasin for hageplantene. I denne hagen har det vært eple, plomme, rips, solbær, stikkelsbær og bringebær. Trærne er enten døde eller svært medtatt. I de gamle hagene var det vanlig å ha både sommereple og vintereple, og gjerne flere av samme frukt for å sikre pollineringen. Det er derfor rimelig å anta at dette har vært tilfelle i denne hagen også. Ett plommetre har overlevd på grunnstammen og står nå som et yngre villplommetre. Frukttrærne ser ut til å ha stått spredt, litt i nedkant av hagen, bortsett fra plommetreet som står inntil svaberget.

Av bærbuskene er flere stikkelsbærbuskene sterkt redusert og det er uråd å se hvor mange busker som har gått ut fordi hagen er svært gjengrodd. Rips og solbær har spredd seg med rotutløpere og stiklinger fra greiner slik at det noen steder kan være vanskelig å definere "morbusken". Bringebærbuskene ligger i ytterkant opp mot huset.

Figur 20. Bærhage. Plasseringen er ikke eksakt fordi området er svært gjengrodd

Potensiell utvikling

Hagen har ikke vært stelt på minst 10 år og har visse fellestrekk med en hogstflate med pionervekster som mjørdurt og villbringeber. Frukt og bærhagen er godt på veg over mot barblandingskogen som er den naturlige vegetasjonstypen for området.

Målsetting

Hovedmål:

Hagen skal restaureres til slik den var rundt 1950. Hensikten med restaureringen bør ikke være å få en produktiv hage, men å rekonstruere den gamle, men velstelte hagen.

Delmål 1:

Det gamle hagelandskapet rekonstrueres.

Delmål 2:

Det skal forsøkes å ta vare på/bruke de gamle sortene.

Figur 21. Frukt- og bærhagen i 2005

Tiltak

Trinn 1:

1. Rydding. Brenning av gammelt gras (i samarbeid med brannvesenet).
2. Beskjæring av busker og trær. Generelt skal alt skadet og dødt materiale fjernes. Døde greiner på frukttrær fjernes. Døde trær sages ned.
3. Opprette kompost. Alt organisk materiale legges i haug på egnet sted for kompostering.
4. Villplommetreet sages ned og røttene graves opp.
5. Der det finnes levende materiale på epletrærne bør den opprinnelige sorten podes inn på nye grunnstammer. Dette gjøres ved at tre årsskudd fra det aktuelle tre (det vil si døende) klippes av i juli-august og sendes til (Fjell Hagebruk, Røyse) planteskole etter avtale. Årsskuddene skal være ca. blyanttykkelse og klippes rett bak bladskuddet. Skudd fra samme tre merkes med samme tegn. Podede frukttrær plantes ut 1½ år etter poding

Trinn 2:

1. Døde busker graves ut. Skadete og sykdomsangrepede busker bør også fjernes. Det skal likevel tas vare på levende plantemateriale så langt det er mulig.
2. Fjerning av stubber.
3. Luking rundt bærbusker. Oppgraving av forvillede rotskudd av villbringebær og annet flerårig ugras
4. Gammelt gras, annet organisk materiale eller kompost legges rundt buskene for å dempe ugrasveksten og hindre uttørking.

Trinn 3:

1. Nyplanting der busker og trær er fjernet.
  - Nyplanting i april/mai. Før planting gjødsles det med 3-5 kg husdyrgjødsel, og kveke og annet rotugras fjernes. Det skal forsøkes å plante friske rotskudd av opprinnelig plantemateriale. Det er også aktuelt å lage nye stikklinger av friskt, opprinnelig plantemateriale. Dersom det ikke finnes friskt materiale, må det kjøpes inn nye planter.
  - De gamle stikkelsbærsortene er utsatt for mjøldogg. Andre soppsykdommer på stikkelsbær er bladflekk, gråskimmel og vanlig starrust. Syke deler må fjernes.
  - Nyplanting av plommetre. Det skal forsøkes å plante gammel sort.
  - Epletrærne kan plantes i april/mai 2. året etter poding. Bland to – tre bøtter kompostjord i jorda før planting. Vanning i tørre perioder første sommeren.

Årlig skjøtsel

- Beskjæring i april. Fjerning av nedliggende og gamle grener (rips/ solbær ca. 1/5 av plantemassen).
- Jorda rundt stikkelsbær, solbær og rips dekkes med litt husdyrgjødsel eller kompost hver vår.
- Jorda rundt stikkelsbær og ungtrær dekkes med kompost eller torvstrø om høsten for å hindre rotfrost.
- Dersom det er problemer med svarte bær (soppangrep), kan det strøes aske rundt plantene.
- Luking i buskene.
- Slått. Graset i hagen bør slås i sammenheng med resten av tunområdet for holde vegetasjonen nede. Graset bakketørkes og høstes eller kjøres på kompost. Alternativt kan det slås i samtidig med resten av sommerslått.

Delområde I – 2. Urte/staudehage

Generell beskrivelse

Pryd/staudehage ligger i to felt:

1. Langs veggen ved inngangen til hovedhuset.
2. Langs veggen på Livårsstugua.

Langs hovedhuset står flerårige hageplanter. Langs veggen står det grasløk, fjellflokk, blå akkeleie og safranlilje. De mest konkurransesvake kulturplantene har trolig gått ut. Midt på tunet står et yngre lønntre.

Potensiell utvikling

Staudene er i ferd med å bli utkonkurrert av rotugras og engplanter slik at bedene etter hvert blir en del av enga.

Målsetting

Hovedmål:

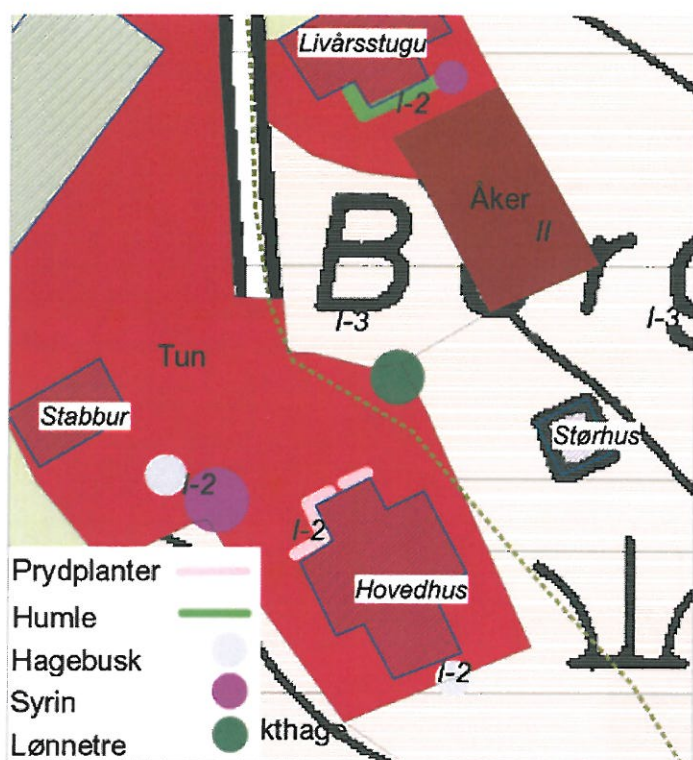
Restaurere bedene til slik de var rundt 1950.

Delmål 1:

Overflødig organisk materiale fjernes.

Delmål 2:

Utgatte planter skal forsøkes erstattes med nye av samme sort.

Figur 22. Hageplanter

Tiltak

Trinn 1:

1. Spa ut staudene rundt hovedbygningen. Røttene på safranlilje og grasløk deles/skilles før de settes i jorden igjen.
2. Luking og gjødsling. Jorda renskes manuelt for ugrasrøtter og gjødsles med husdyrgjødsel eller kompost.
3. Plantene settes i jorda igjen i passe avstand.

Trinn 2:

1. Klipping av død humle. En del må stå igjen slik at ny årshumle har noe å klatre på.
2. Beskjæring av busker (syrin og hagebusk). Beskjæring nederst på grenen.
3. Alt organisk avfall legges på kompost.

Trinn 3:

1. Innplanting av nye stauder som var vanlig rundt 1950 som for eksempel reinfann (*Tanacetum vulgare*), fagerfredløs (*Lysmachia punctata*), prestekrage (*Chrysanthemum leucanhtemum*) og orientvalmue (*Papaver orientale*). Disse har en viss tradisjon i Valdres, og er relativt hardføre. Dersom det er kapasitet kan det også plantes hurdalsrose ved inngangspartiet. Reinfann tolerer noe skygge.

Årlig skjøtsel

- Luking
- Beskjæring av busker etter behov
- Gjødning av staudebedd ca. hvert 3. – 4. år

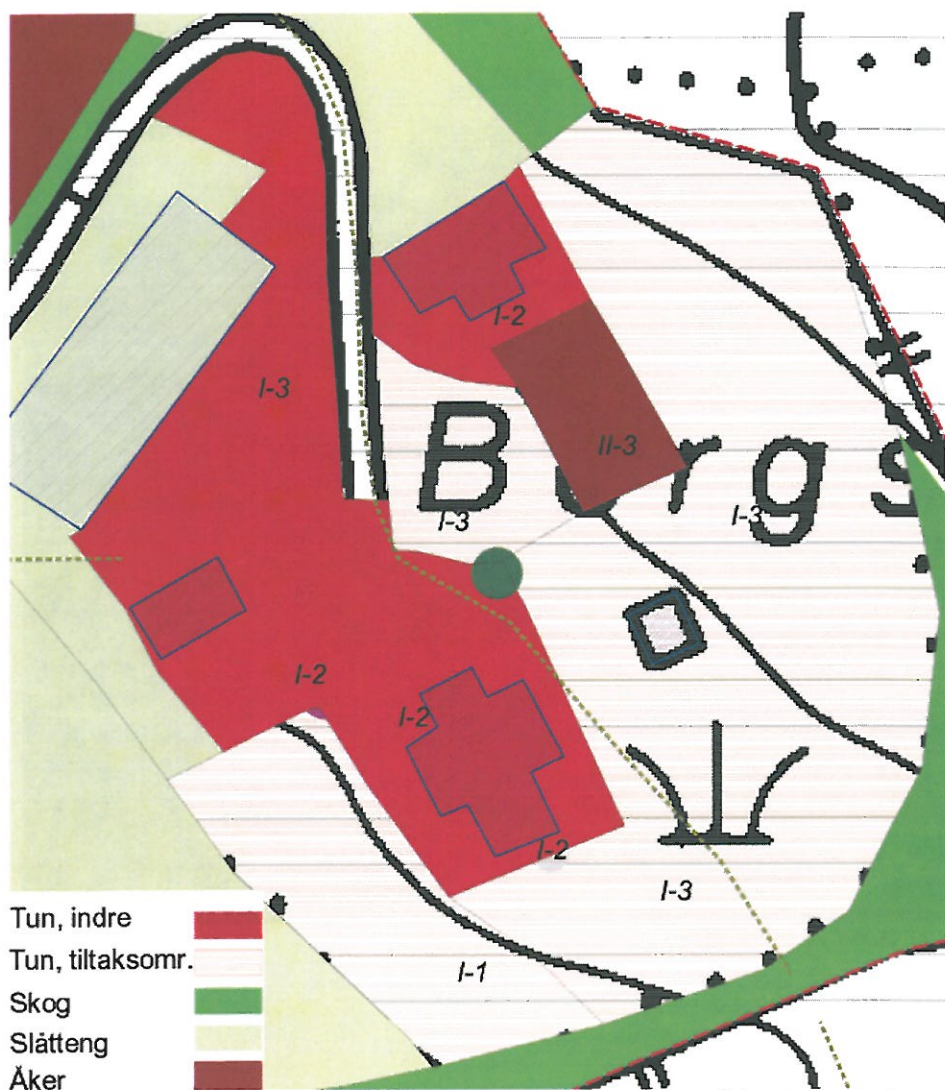

Figur 23. Blå akkeleie er en klassisk gardsplante

Delområde I – 3. Gardstun

Med selve gardstunet menes området mellom bygningene på tunet samt nærområdet rundt tunet. Området kan deles i to etter restaureringsgrad. Ytre området mot skogen er sterkt preget av gjengroing, og området har hatt flere større trær som er hogget/ryddet i senere tid. Opp fra trestammene kommer mye krattoppslag. Midt på tunet ligger en grushaug som er delvis tilvokst med gras. I hele området er det plassert diverse landbruksgjenstander og diverse avfall. Ovenfor hovedhuset ligger en større brønn. Innenfor tun-området ligger en gammel kålotåker. Midt på tunet står en ung lønn.

Til denne forvaltningssonen hører også bygningen på Fjellstad.

Figur 24. Gardtunet er røde og oransje områder. I de oransje områdene bør det gjøres flere tiltak.

Tiltak

Trinn 1

1. Etablere ett oppbevaringssted for redskap og materialer i utkanten av tunet eller på låven. Det kan være aktuelt å plassere redskap ved sommerfjøset.
2. Rydde tunet for materialer og redskap

Figur 25. Redskaper ryddes og graset på tunet slåes

Trinn 2:

1. Fjerne oppslag med rydningsag/kantvisper i de ytre tiltaksområdene mot skogen. Dette bør gjøres i sevjetida eller rett etter lauvsprett da plantene er mest sårbare. Det kan være aktuelt å sprøyte rondoup (glyfosat) i trestubbene for å drepe trerota. Dette bør bare gjøres dersom andre metoder ikke fungerer.
2. Etablere en komposthaug i som ligger diskret i nærheten av tunet.
3. Brenne gammelt gras og buskas. Dette må gjøres i samråd med brannvesenet. Kaste på villgrasfrø på rydda områder (villgrasfrø selges bl.a. i hagebutikk-kjeden "Plantasjen")

Figur 26. *Krattoppslag må holdes nede*

Trinn 3:

1. Fjerne grushaugen midt på tunet. Noe sand kan oppbevares i kasse til grusing eller brukes til rusing av parkeringsplass.
2. Rake og så til med villgrasfrø der haugen har vært.

Figur 27. *Grushaugen på tunet er dekket av torv*

Figur 28. *"Skrotehaug" bak huset. Det kan være aktuelt å etablere komposthaug her*

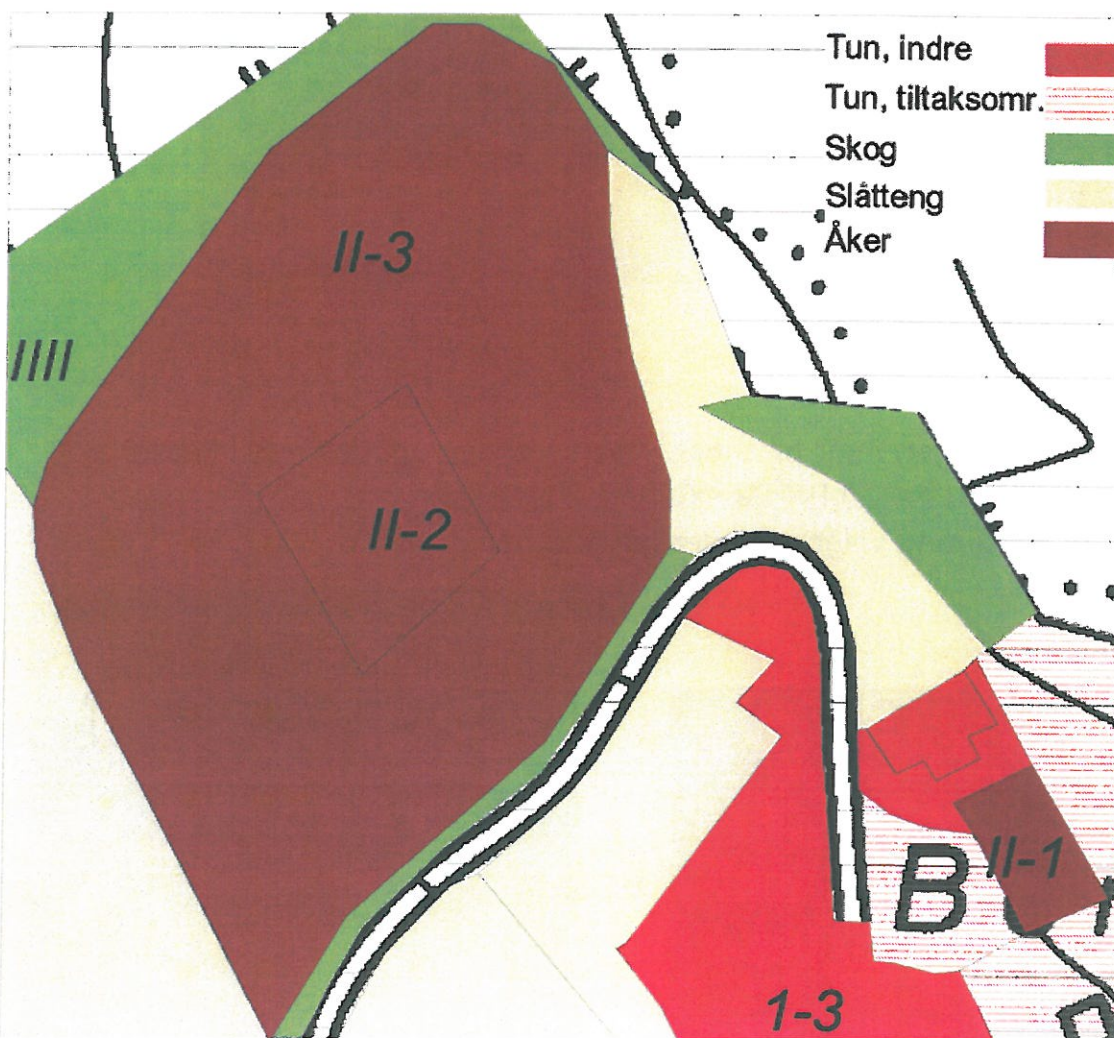
Årlig skjøtsel

Slått/raking og rydding. Etterså med frø der det er nødvendig. Det kan være aktuelt å ha dyr på beite i kortere perioder for å få bort skogsbunnpreget i tiltaksområdene mot skogen. Det bør ikke være permanent, og det bør kun brukes flyttbart gjerde fordi et nytt gjerde på tunet vil ødelegge/endre helhetsinttykket på garden.

8.3. 7.3 FORVALTNINGSSONE II. ÅKER

Generell beskrivelse

Ingen av åkrene er i bruk i dag. Kål- og potetåker har heller ikke vært slått på mange 10-år. Kornåkeren er i dag slåtteeng. Åkerlandet bærer tydelig preg av å være gjødslet over lang tid.

Figur 29. Gammelt åkerland er de brune områdene

Felles skjøtsel

Pløying og ugrasluking.

Delområde II – 3. Kornåker (Storåkeren)

Kornåkeren, *Storåkeren*, har vært slått som eng de siste 10-årene. Det skal tidligere ha vært dyrket både bygg og rug på Bergsrud. Enga har flere kulturengplanter og vegetasjonen ligger i overgangen kultureng mot natureng. Nedre del av enga er dominert av småengkall.

Målsetting

Reetablere korndyrking mest mulig etter gamle driftsmetoder på Bergsrud.

Tiltak

Trinn 1:

1. Pløying og jordarbeiding med hest eller liten traktor.

Trinn 2:

1. Steinplukking. Steinen legges på etablerte røyser.

1. Harving

2. Gjødsling med husdyrgjødsel

3. Såing med bygg

4. Tromling

2. Ugrasharving etter spiring

Trinn 3:

1. Høsting – etter gamle metoder med staking av kornband. Kornet kan slås med traktor dersom det ikke er kapasitet til å slå med sigd eller ljà. Dersom det ikke er kapasitet til høsting/tresking 1. året kan det slås som grønnfôr før modning.

Dersom det er få arbeidsressurser, kan det være aktuelt å bare ha korn i ei stripe langs gardsvegen som høstes på gamle måten av pedagogiske og historiske hensyn. Aktuell kornsort er bygg, gjerne en gammel sort, som også kan brukes som for til dyra på garden. Dersom ikke hele åkeren blir brukt til korn skal resten av enga forvaltes som resten av slåtteeenga.

Figur 30. De gamle kornstakkestaurene står fremdeles inntil låven.

Delområde II – 2. Potetland (Storåkeren)

Det gamle potetlandet ligger i *Storåkeren* nord for låven. Den har ikke vært slått eller dyrket på flere 10-år. I dag er potetåkeren gjengrodd med geiterams.

Vegetasjonen på potetåkeren indikerer at den er næringsrik. I tillegg vil det etter jordarbeiding ligge mye organisk materiale i jorda (røtter) som vil frigi næringsstoffer. Det foreslås derfor ikke å gjødsle åkeren det første året.

Målsetting

Reetablere den gamle potetåkeren.

Figur 31. Potetåkeren er overgrodd med geiterams

Tiltak

Trinn 1:

1. Slå "åkeren" før geiteramsen får frødd seg (det kan være aktuelt å brakke med glyfosat for å knekke rotugraset. Dette må kun gjøres 1. året).
2. Fjerne organisk materiale med rive/brenning
3. Organisk materiale legges på kompost

Trinn 2:

1. Pløying (høst 1. året)
2. Steinplukking

Trinn 3:

1. Harving (neste vår)
2. Steinplukking. Steinen legges på etablerte røyser.
3. Gjødsling (ca. 1 traktorskuffe)
4. Sette poteter
5. Hypping/luking/høsting

Årlig skjøtsel

Pløying, gjødsling (kan også bruke kompost), potetsetting, hypping, luring og høsting. Bladverk kan godt ligge på jorda som jorddekke over vinteren. Fordi garden skal drives økologisk er det aktuelt å bruke en sort som er mest mulig resistent mot bl.a. tørråte (*Troll* eller *Peik*).

Delområde II – 1. Kålåker (Stugguåkeren)

Rett sør for Livårsstugua har det vært en kålåker. Her dyrket de rotfrukter som kålrot, nepe og seinere også gulrot. Gulrot ble kalt *rot*, eller *rota* i Hedalen (Elling Fekjær P.M.). Åkeren har vært svært gjengrodd, slik at det er snakk om mer eller mindre nybrott. Det kan være aktuelt å ha poteter på stykket det første året for å løse opp jorda.

Målsetting

Rekonstruere den gamle kålåkeren. Størrelsen på åkeren velges etter kapasitet og behov.

Tiltak

Trinn 1:

1. Pløying og jordarbeiding
2. Fjerne trerøtter og flerårige rotskudd
3. Organisk materiale legges på kompost

Trinn 2:

1. Steinplukking. Steinen legges på etablerte røyser.
2. Harving
3. Gjødsling (ca. 1 traktorskuffe)
4. Sette poteter (bare 1 året)

Trinn 3:

1. Kålplanting 2. året. Gulrot kan såes når jorda har blitt tilstrekkelig opparbeidet (etter 2-3 år).

Pløying eller spavending, gjødsling (kan også bruke kompost), planting, luring og høsting. Bladverk kan godt ligge på jorda som jorddekke over vinteren.

8.4. 7.4 FORVALTNINGSSONE III. SLÅTTEENG

Generell beskrivelse

Slåtteeenga har vært lite eller aldri beitet. På de øvre områdene er det aldri brukt kunstgjødning eller sprøytemiddel. På teigene "Nedi jordet"; *Kantomåker'n* og *Gjerda* er det brukt litt kunstgjødning senere år, mens *Enga* ved elva er fulldyrket. Slåtteeengene har stor artsrikdom med flere gode naturengindikatorer.

Teigene *Stabbursåkeren* og *Stugguåkeren* nedenfor hovedhuset kan etter navnet også ha vært åker i tidligere tider. Setervollen på *Bergsetra* er i framskreden gjengroing.

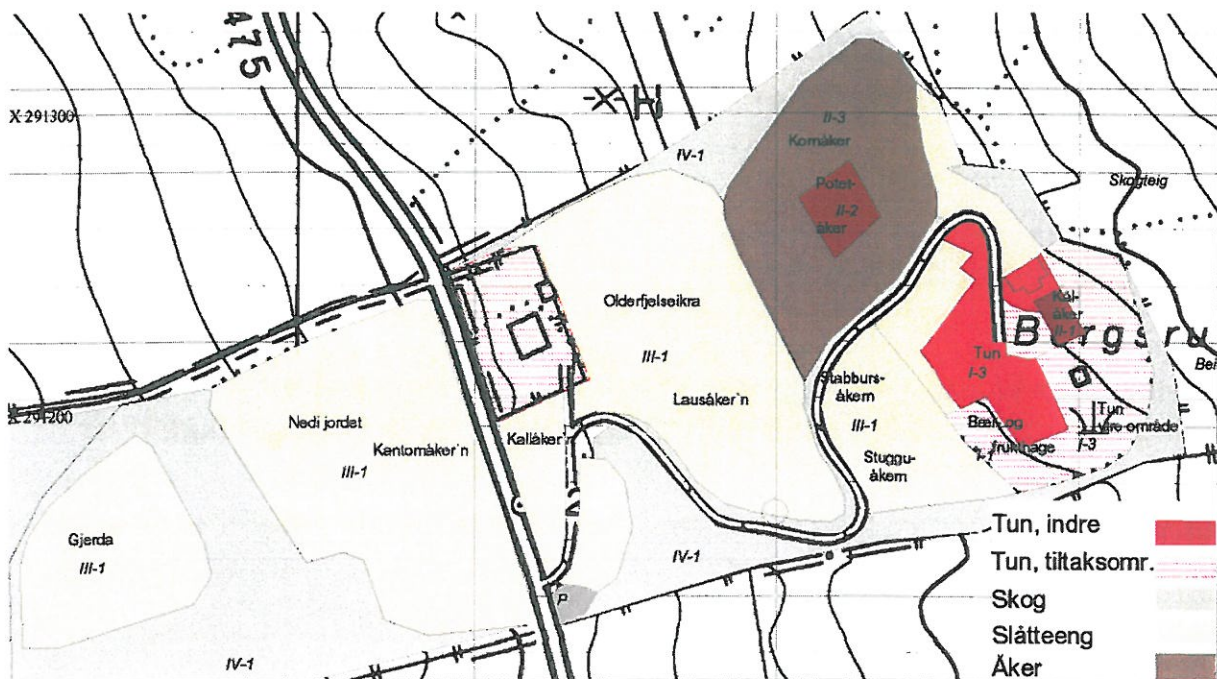
Slåtteeengene tåler ikke mye marktrykk. Det anbefales derfor at *Bautahaugen* samlinger går til innkjøp av en tohjulstraktor.

Felles skjøtsel

- Slått (med ljà eller tohjulstraktor/liten traktor) i begynnelsen av juli. Det bør ikke brukes kantvisper eller redskap som river av graset jevnt på slåtteeenga fordi det gir større kuttflete og kan føre til at planta tørker ut etter slått.
- Gjødning ca. hvert 4. år. Gjødning blir trolig en flaskehals på garden, og gjødningen sirkuleres.

NB! Gjødning kan spre ugras. Det er bedre å hoppe over et år enn å bruke "infisert" gjødning.

Delområde III – 1. Natureng

Figur 32. Natureng områdene er forvaltningsområde III-1 (lysegrønne områder)

Generell beskrivelse

Alle engene unntatt *Enga* ved elva og setervollen hører til denne gruppen. Naturengene på Bergsrud er artsrike og i god hevd, men de siste årene er bare de mest lettdrevne arealene slått. Teigen *Gjerda* inneholder flere verdifulle kulturlandskapselementer, og selve jorde er murt opp som en terrasse.

Deler av eng *Kantomåker`n* nedenfor vegen er for bratt til traktorslått slik at det står igjen en bit som ikke er slått på mange år.

Figur 33. Deler av *Kantomåker`n* er for bratt for traktorslått. Her kommer lauvoppslaget fort.

Jordene er grøftet med steinsatte grøfter. Flere steder er disse grøftene ødelagt slik at eng og vegetasjonstypen blir ødelagt/endret. Disse er trolig ødelagt av traktorkjøring.

For å hindre unødig marktrykk bør det slås med lett redskap (ljà/hest eller tohjulstraktor) så langt som råd. Tyngre redskap pakker jorda slik at artssammensetningen endres og gamle grøftesystem ødelegges.

Potensiell utvikling

Næringsrike områder vil raskt få innslag av pionervekster som geiterams og bringebær. På områder som ikke er slått på lengre tid er vokser pionerplanter sammen med oppslag fra lauvtre.

Etter ytterligere tid vil slåtteeenga gå over til omkringliggende vegetasjon, barblandingsskog med grandominans. Langs kantene mot skog er det en del små trær, og trolig vil gjengroing fra kantene skje raskt.

Dersom eng slås på samme måte som i dag, vil de minst produktive – og utilgjengelige område forbli uslått. Disse vil raskt gjennomgå en krattfase før de blir skog. De slåttee områdene vil bli pakket av tunge redskaper, og vi vil kunne få surere jord og endret artsmangfold som en følge av dårlige livsvilkår for dekomponentene i jorda. Artsmangfoldet vil gå ned.

Dersom enga fortsatt blir slått med lett redskap med tradisjonelt slåttetidspunkt, vil vi ta vare på artsmangfoldet i de rikeste engene, og kunne reetablere flere naturengplanter i engene som er i gjengroing.

Figur 34. Siste året er bare de mest lettdrevne arealene slått

Målsetting

Hovedmål:

Tilbakeføre slåtteeenga og landskapsbildet slik den var rundt 1950.

Delmål 1:

Vegetasjonstypen skal tilbakeføres ved skjøtsel.

Delmål 2:

Landskapsbildet fra rundt 1950 skal gjenopprettes ved rydding og slått.

Tiltak

Trinn 1:

1. Rydding med kantvisper/ryddingssag på områder med lauvskogoppslag.
2. Fjerning av organisk materiale. Det kan etableres kompost på nedsiden av vegen.
3. Slått av hele forvaltingsområdet/bakketørk/hesjing. Hesjene kan være staur og ståltråd med 4-5 tråder.

Trinn 2:

1. Brenning av gammelt gras på uslåtte eng om våren.

Trinn 3:

1. Trær som tar for mye lys og vann, og som har krøpet innover enga kan hogges. Dette må også vurderes ut i fra estetiske hensyn. Det kan også brukes gamle fotografier fra rundt 1950 som mal for uttak.
2. Reparere ødelagte grøfter. Grøfta lokaliseres og graves opp der det er lekkasje/vann i dagen. Den steinsatte grøfta restaureres. Alternativt kan det legges drenerør der grøfta er mest utsatt. Omfattende grøfing i enga bør unngås. Eventuelle rør må kobles omhyggelig sammen med det gamle grøftesystemet. Over drenerøret legges hon (planker).

Årlig skjøtsel

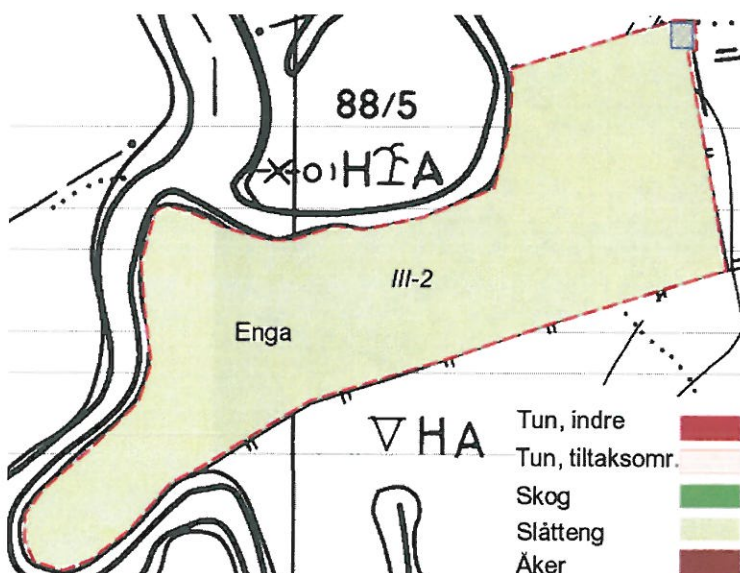
- Slått og bakketørking/hesjing. Graset fra frukt/bærhagen kan slås sammen med resten av slåtten. Slåtten kan gjerne begynne nederst.
- Gjødsling med husdyrgjødsel ca. hver fjerde år. Gjødsla kan kjøres med liten traktor eller hest. Sauemøkk er best egnet. Alternativt kan enga høstbeites av småfe. Det er ikke aktuelt å sette opp nye, permanente gjerder, slik at det må legges opp til flyttbare løsninger som strømgjerde.

Delområde III – 2. Kultureng

Generell beskrivelse

Enga ved Hedalsengene er på 14 daa og er den eneste kulturenga på Bergsrud. Jordet ble drenert og pløyd i 1993. Området leies av Amund Grønhaug for 20 år fra 1993, altså fram til 2013. dersom Bergsrud ønsker å ta tilbake jorda etter 2013 er det aktuelt å legge om til økologisk drift på enga.

Enga ligger gunstig og solfylt til og her ble det tidligst vårbeite. Her ble også tømmeret lagt tørk til det var "arramels" (gammelt uttrykk i Hedalen for måling av tømmer) før det ble fløta videre i vårflommen (Elling Fekjær P.M.)

Figur 35. Teigen Enga er leies ut på 20-års kontrakt til 2013.

Målsetting

Hovedmål:

Drive jorda økologisk

Delmål 1:

Gradvis få inn naturengelementer

Potensiell utvikling

Teigen er grøftet og drenert på næringsrike elveavsetninger. Det er god vanntilgang i jorda. Dersom *Enga* ikke blir slått, vil den gradvis gå over til naturtilstanden som er naturlig for området. Området er vann- og næringsrikt, og først vil pionervekstene som geiterams, mjørdurt, vendelrot, bringebær og etter hvert lauvkratt komme. Vi vil få tett krattskog. Når lystilgangen i bunnsjiktet endrer seg, vil vi få inn skogbunnsarter, og etter hvert vil også bartrærne etablere seg. Dersom enga skal drives økologisk, må kunstgjødsel erstattes med husdyrgjødsel. Artsmangfoldet vil endre seg noe selv om nitrogentilgangen blir den samme, fordi kunstgjødsel bl.a. har en viss forsurende effekt. Sur jord har bl. a. dårligere evne til å holde på mikronæringsstoffer. Vi vil derfor etter hvert kunne få inn noen nye, naturengplanter som karve, hundekjeks og kanskje andre grasarter. Vi vil også kunne få inn ugras som tistel og høymole dersom vi ikke er nøye med hva slags gjødsel vi bruker. Dersom vi reduserer gjødselmengden vil avlingen gå ned, og vi vil tvinge fram nitrogenfikserende planter.

Figur 36. Enga på Hedalsengene er på 14,5 daa.

Tiltak

Trinn 1:

Ingen andre tiltak enn årlig slått og hesjing/bakketørk i begynnelsen av juli. Enga kan gjerne slås som første stykket.

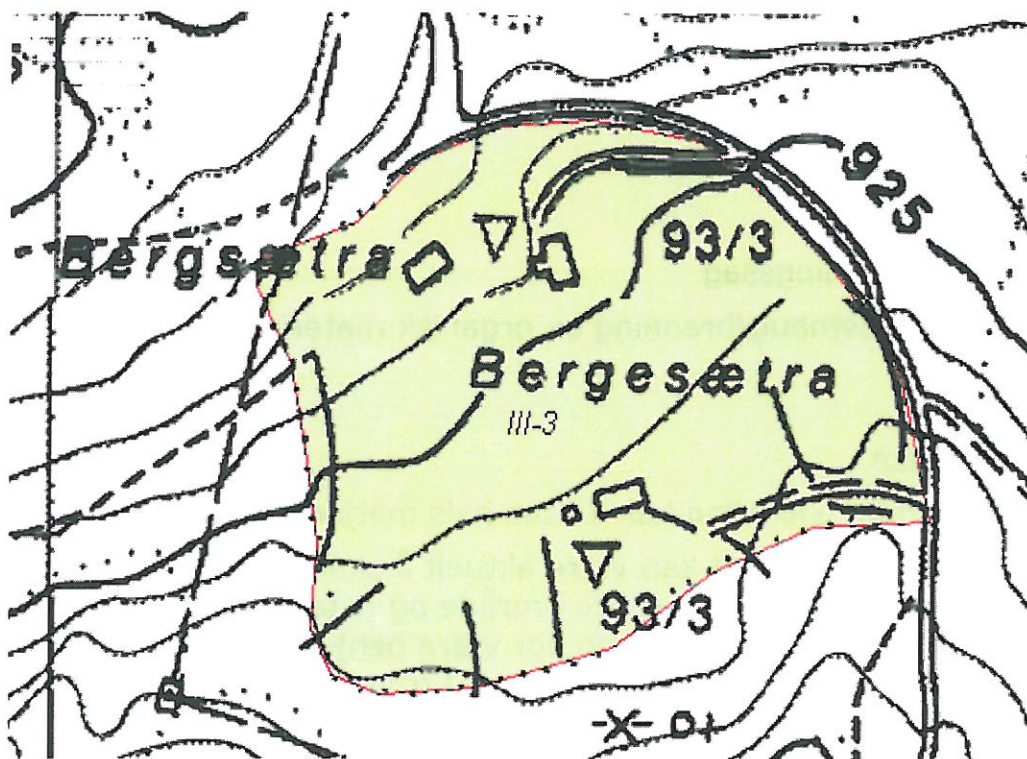
Årlig skjøtsel

- Slått og hesjing eller bakketørk. Gjødsling ca. hvert 2. år med sauegjødsl. Denne eng bør prioriteres dersom det er manko på gjødsl. Det er viktig at denne ikke inneholder ugrasfrø fra tistel, løvetann og høymole.

Delområde III – 3. Eng i gjengroing

Generell beskrivelse

Stølsvollen ligger på ca. 925 mo.h.. Bergsetra ble drevet til slutten av 1950-tallet. Setervollen ble planert på 1970-tallet, men dette arbeidet ble aldri avslutta slik at vollen aldri har vært slått etter det. Setervollen er i dag gjengroende med småskog av bjørk. Vollen blir noe beitet av sau. Deler av den gamle skigarden rundt vollen er fremdeles intakt.

Figur 37. Setervollen på Bergsrudsetra er på 15, 7 daa

Målsetting

Hovedmål:

Reetablere slåtteeng på setervollen.

Delmål 1:

Fullføre planeringsarbeidet

Delmål 1:

Etablere seterrelatert plantesamfunn

Potensiell utvikling

Setervollen er godt på veg til å bli en del av bjørkeskogen rundt. Noen åpne lysninger vil muligens holdes åpne av dagens sauebeiting.

Figur 38. Flyfoto av Bergesetra i Djupedal 900 mo.h. fra 1954. Bildet viser setervoll, skigard, hesten og den gamle kjerrevegen.

Tiltak

Trinn 2:

1. Krattrydding med rydningsagg
2. Etablering av komposthaug/brenning av organisk materiale

Trinn 3:

1. Fullføre planeringen
2. Gjødsling og harving. Gjødsling kan kuttes hvis matjordlaget er intakt.
3. Så til med villfrøblanding. Det kan være aktuelt å skaffe høy fra setervoll med natureng fra tilsvarende område og riste av frø over enga. Landbrukskontoret i kommunen bør være behjelpelig med å finne aktuell "frøbank". Det bør forsøkes å få inn frø fra nitrogenfikserende planter som hvitkløver, tirltunge og setermjelt.
4. Tromling

Årlig skjøtsel

- Slått eller beiting. Beitedyr må ha fri tilgang på vann.